

2022-06-21
YTTRANDE

Umeå Tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Box 138
901 04 Umeå
mmd.umea@dom.se

Mål nr M 1573–20

Ansökan om tillstånd till gruvverksamhet m.m. vid Nunasvaara Södra i Kiruna kommun.

Naturskyddsföreningen i Norrbotten (SNF vidare i texten) lämnar härmed sitt yttrande över ansökan ovan.

Processordningen

Bolaget ansöker nu om gruvverksamhet i Nunasvaara södra. Samtidigt är det genom samrådsskrivelser och provborrningar under 2021 tydligt klarlagt, att bolaget avser söka tillstånd till gruvverksamhet för ytterligare tre platser; Nunasvaara norra samt Niska södra och norra. Detta framgår tydligt i ansökan och benämns på olika ställen Projekt Niska.

Ansökan om bearbetningskoncession för Nunasvaara N och Niska S och N har sökts hos Bergsstaten.

I de av bolaget med viss motvilja genomförda ESBO-samråden har den avsedda samlade verksamheten i projektet "Talga Vittangi grafitprojekt" även kommenterats.

MKB:n måste innehålla de uppgifter som behövs för en prövning enligt 7 kap. 28 b § och 29 § miljöbalken. Det betyder att det bland annat måste visas om verksamheten eller åtgärden **ensam eller tillsammans med andra planerade verksamheter eller åtgärder**, inte kommer att skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som avses att skyddas eller medför att den art eller de arter som avses att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området.

SNF menar därför att nu föreliggande ansökan inte skall eller kan avgöras enskilt utan först tillsammans med kommande ansökan(ansökningar), så att samtliga konsekvenser kan beaktas.

Finlands Naturskyddsförbund har uppenbarligen samma uppfattning som SNF vad avser processordningen och anför i samrådshandling;

"Det är inte motiverat att dela upp gruvprojektet i två miljökonsekvensbeskrivningar. Det handlar om samma typ av malm och dessutom om närliggande gruvor i samma avrinningsområde som använder samma anrikningsverk. Enligt Finlands, EU:s och åtminstone i och med det även Sveriges miljölagstiftning handlar det om projekt som helt klart ska bedömas tillsammans. Anrikningsverket är enligt EU:s regler "center of gravity". Det faktum att projekten är i olika planeringsstadier berättigar inte till att dela upp projektet. Projektet ska vara planerat så pass långt att man på ett tillförlitligt sätt kan bedöma miljökonsekvenserna."

Samma åsikt har även det Finska Miljöministeriet.

En samlad bedömning för hela projektet "Vittangi grafitprojekt" är nödvändig för att kunna bedöma de samlade miljökonsekvenserna inte minst vad gäller vattenpåverkan i recipienterna. Det samma gäller även i högsta grad vad avser konsekvenserna för rennäringsen. Det är uppenbart att när gruvdrift pågår i hela området, så förändras förutsättningarna för rennäringsen ytterligare.

2022-06-21
YTTRANDE

Den tilltänkta gruvverksamheten kan komma att påverka Natura 2000-områdena i grannskapet. Bolaget hävdar fortfarande att detta inte är fallet men har, därtill uppmanade, även inlämnat ansökan om Natura 2000-prövning. Det avsedda området som i ett sammanhang skall prövas enligt SNF uppfattning framgår av Bilaga 1.

Naturskyddsföreningen principiella inställning i gruvfrågor

Omställningen till ett hållbart, resurseffektivt och fossilfritt samhälle nödvändiggör ett skifte från dagens linjära till en cirkulär ekonomi. Ett kretslopp måste skapas för material genom längre livscyklar för produkter, ett ökat återbruk av dessa och en väsentligt större materialåtervinning. I stället för den linjära ekonomins kedjan "råvara-produkt-avfall", skall material cirkuleras i så hög utsträckning som möjligt. Därigenom minimeras behovet av utvinning av nya naturresurser. Trots de framsteg som har gjorts mot en mer cirkulär ekonomi så krävs flera åtgärder för att öka återvinningen av råvaror och framför allt metaller.

Därför förordar SNF en mineralhierarki, som innehåller följande steg, A Minimera efterfrågan av metaller och andra mineral, B Återbruka produkter och komponenter, C Återvinn redan brutna mineral, D Tillämpa alternativa metoder för utvinning och allra sist, E Utvinn nya mineral (gruvdrift).

SNF mineralpolicy är vidare väldigt tydlig vad gäller samernas rätt till fritt och på förhand informerat förhandssamtycke (FPIC) vid en eventuell exploatering, som allvarligt försvårar möjligheten att bedriva renskötsel. Om berörd(a) sameby(ar) inte ger sitt(sina) samtycke(n) eller i förekommande fall inte önskat teckna avtal är det SNF uppfattning att tillstånd inte heller skall medges.

Fyndigheten

Omkring 68 procent av världens tillgångar av grafit finns i Kina, med Indien och Brasilien efter på fjorton respektive sju procent. I Sverige finns stora mineraltillgångar av grafit, uppskattade siffror ligger kring tre miljoner ton grafit (SGU, 2014).

Det är med andra ord inte bristen på grafit som gör brytningen i " Vittangi grafitprojekt" så angelägen, utan att fyndigheten enligt bolaget utgör världens mest höghaltiga grafitresurs, och att den planerade gruvan påstås skulle ge avsevärt mindre miljöpåverkan än grafitgruvor i andra delar av världen och naturligtvis generera goda intäkter, som väl primärt inte kommer att stanna i Sverige.

Grafit har brutits från och till på en plats i Sverige tidigare, Kringelgruvan i Ovanåkers kommun. Gruvan finns sedan 2015 i "malpåse". Vilka erfarenheter som finns från denna tidigare brytning bland annat vad avser miljöpåverkan finns inte redovisat och SNF har heller inte kunnat återfinna någon sådan information. Det hade till exempel kunnat vara klargörande om erfarenhet fanns avseende grafitpartiklarnas spridning och huruvida detta hade kunnat minimeras i dammbildningen.

Från bilaga A: *"En viss andel potentiellt fibrösa mineraler finns som gråberg i malmkroppen och ofyndigt berg, nämligen tremolit, med en genomsnittlig andel i intervallet 5–20 %. Det är för närvarande okänt huruvida tremoliten är i fibrös asbestform, och vilken andel av gråberget som denna utgör."*

Tremolit i fibrös asbestform klassificeras som skadlig för människor om den är luftburen och inandas. Den vidare redovisningen för denna fråga har varit svårfunnen.

2022-06-21
YTTRANDE

En följdfråga är också hur i omgivningen spridd grafit kan påverka renbetet och vad följderna kan medföra?

Teknisk beskrivning

Gruvbrytning och anrikning

Grafitmineraliseringen Nunasvaara Södra planeras att brytas i en serie om sex dagbrott under en period av 24 till 25 år. Produktionssprängning är planerad att utföras under månaderna april till september, på måndag till fredag mellan 07:00 och 18:00, Malm- och gråbergshantering samt mindre mängder av blockstensbrytning kommer också att utföras under dessa tider. Anrikning, externa transporter och hantering av avfallssand kommer att ske året runt.

Hur ser planen ut när även brytning under jord aktualiseras? Kommer sprängningarna då också att ske bara under barmarksperioden april till september? Det finns väl skäl att anta att brytning under jord kommer att ske året runt, vilket innebär en helt annan miljöpåverkan än den som nu beskrivs.

Ändringarna i ritningar och beskrivningar i förhållande till grunddokumenten är omfattande med bland annat ett helt nytt sand- och gråbergsmagasin. SNF uppfattning är att den senaste designen, som TCS har presenterat, mycket bättre motsvarar kraven på konstruktion med nu kända kunskaper i branschen avseende gruvdammar. Det är alltså mycket bra och kan då sägas leva upp till BAT.

Vad som dock inte framgår är huruvida dimensioneringen är beräknad att motsvara behovet för hela Vittangi grafitprojekt eller om ytterligare sand- och klarningsmagasin kommer att erfordras?

Motsvarande frågeställningar uppkommer självfallet för alla andra delar vad avser brytning under jord, vattenhanteringsanläggningar, utsläpp till recipienter, transporter på vägarna o s v.

De flesta redovisade mängder föroreningar, utsläpp, med mera blir ju irrelevanta då de inte redovisas för den avsedda samlade verksamheten.

SNF har inte återfunnit någon konsekvensutredning av ett dammhaveri. Talga har klassificerat dammen i klass C och Talga tycks förutsätta då, att vald metod med "kakor" och samdeponerat avfall överhuvudtaget inte kan ge upphov till haveri?

Klimatpåverkan

All forskning visar entydigt att Parisavtalets mål om en minskning av de fossila utsläppen måste minska NU. Den här sökta verksamheten bidrar inte till en minskning av utsläppen utan dessa kommer i stället att öka. Bara detta faktum gör att hela projektet måste ifrågasättas.

En mer framkomlig och realistisk väg borde därför vara att globalt kraftsamla resurser till redan pågående grafitbrytning och där medverka till miljö- och klimatförbättrings-åtgärder samt ökad produktivitet.

Den i ansökan redovisade klimatpåverkan blir ju inte heller relevant då inte miljökonsekvenserna för hela Vittangi grafitprojekt redovisas.

2022-06-21
YTTRANDE

Samhällsekonomisk konsekvensanalys

SNF erfarenheter av likartade redovisningar inför förestående etableringar och projekt är att de tämligen konsekvent är alldeles för positiva och inget kommunföreträdare hopp om "Guld och gröna skogar". Verkligheten brukar bli en annan.

Beträffande påverkan för urfolket samerna och rennäringen så sammanfattas de sålunda; *"Området ligger vidare inom samebyn Talmas vinterbetesområden och även Gabna sameby söderut kan komma att påverkas (kommentar; Saarivuoma sameby norrut är helt bortglömd). Konsekvenserna för Talma, Gabna, Saarivuoma och renskötseln är därför föremål för separata utredningar/studier.*

Denna studie visar att de samhällsekonomiska konsekvenserna av Talgas projekt är positiva. Dessa positiva konsekvenser bör vägas mot eventuella andra och potentiellt negativa konsekvenser som projektet ger upphov till, exempelvis vad gäller miljö och/eller rennäringen."

Beskrivningens avsaknad av vad konsekvenserna för rennäringen och urfolket samerna kan bli är direkt skamlig.

Naturvärdesinventering

Genomförda inventeringar; År 2015 naturvärdesinventering + den 10–11 juni även en fågelinventering (översiktlig häckfågelinventering). 27 september 2018 genomfördes en fördjupad artinventering. Den 22–23 maj 2019 fågelinventering. Inventering av rovfågelbon den 18 september 2020. Under våren 2021 har inventering av kungsörn, ugglor, hackspettar och skogshöns genomförts. Detta kan verka tillfredsställande.

Vid samverkan med Norrbottens Ornitologiska förening har det framkommit att de har kunskap om bon för Kungsörn. De anser därför att detta bör resultera i en fortsatt särskild inventering kommande vår (2022) för eventuella vidare åtgärder.

Omfattningen av inventeringar borde kunna förutsättas vara tillfyllest, men det är ju till en början även här uppenbart att dessa inte täcker hela området för Vittangi grafitprojekt.

SNF uppfattning är dessutom att det kan ifrågasättas om slutsatsen, att inte dispensansökan från art- och habitatsdirektiven erfordras, är riktig. Om ytterligare inventeringar ändå har skett, så är det alls inte uteslutet att det kan tillkomma ytterligare skyddade och rödlistade arter, som leder till en andra slutsats.

Då resultaten inte, av i området ofta vistande människor, ansetts vara rättvisande har SNF fått en "second opinion". Den redovisas som bilaga 2. ./.

Denna granskning är starkt kritisk till resultaten och slutsatserna av genomförda inventeringar och ifrågasätter om av bolagets konsulter redovisade inventeringar är rättvisande.

Hydrologi och påverkan på recipienter

Bolaget har ihärdigt hävdat att verksamheten inte skall resultera i utsläpp som negativt påverkar recipient. Ett antal krav på ytterligare redovisningar har alla resulterat i samma svar från bolaget– nej, det blir ingen avgörande påverkan på recipienten Torne älv.

2022-06-21
YTTRANDE

Det bolaget däremot inte vare sig har redovisat eller fått svara på frågor om, det är vad resultaten av vattenhanteringsprocesserna blir när brytningsverksamheten når sitt maximum med brytning såväl i dagbrott som under jord.

Den valda modellen att söka miljötilstånd för 1(ett) gruvområde istället för 4(fyra) kan inte uppfattas som annat än, ett sätt att undanhålla samlade resultat av miljöpåverkan och mycket möjlig påverkan såväl på Torne- som Vittangi älvar. Vittangi älv behandlas av förklarliga skäl inte alls i den pågående ansökan.

Rennäring

Talma samebys Rennäringsanalys;

Inledning; *"Talma sameby vill redan inledningsvis vara mycket tydlig med att samebyn motsätter sig en etablering av en gruva vid Njunjesvárri. Denna inställning har samebyn haft sedan de inledande kontakterna med Talga och uppfattningen har förstärkts genom arbetet med denna RNA. Området i fråga är av avgörande betydelse för renskötseln inom samebyn och det är samebyns bestämda uppfattning att gruvnäring och renskötseln inte kan samverka inom området.*

Framtagandet av denna RNA ska alltså på inget sätt uppfattas som att det skulle kunna gå att fortsätta bedriva rennäring i området vid sidan av gruvdriften."

Samebyn beskriver direkta, indirekta och kumulativa konsekvenser och avslutar sålunda; *" Talma sameby är av uppfattningen att det inte finns några skadeförebyggande åtgärder som leder till att gruvnäring och renskötsel kan samexistera i området. Därför föreslås inte några sådana åtgärder här."*

SNF har inte bland dokumenten kunnat återfinna Gabnas rennäringsanalys i sin helhet. Utdrag finns i Talgas komplettering (nedan) med hänvisning till bemötande av Gabna i aktbilaga 56, vilken inte finns i mottagna handlingar.

Saarivuoma sameby har tydligen inte kontaktats över huvud taget även om byn kommer att beröras.

Av den komplettering som Talga har upprättat till följd av Länsstyrelsens begäran om kompletteringar vad gäller påverkan på renskötseln och berörda samebyar (551-8147-2020) kan utläsas att Talga bedömer att den planerade gruvverksamheten inte kommer att påtagligt försvåra rennäringsens bedrivande.

Talgas utgångspunkt är att rennäringsens verksamhetens närhet ska kunna fortgå och att skada för rennäringsen i första hand ska förebyggas och begränsas. I de fall detta inte är möjligt ska förluster kompenseras.

Talgas vidare slutsatser;

"Under vintertid då rennar befinner sig i området kring det föreslagna projektet kommer ingen gruvbrytning eller malmtransporter att förekomma inom industriområdet. Under denna tid är endast anrikningsverket i drift och en relaterad undvikelsezon bedöms inte komma att överlappa med något riksintresse för rennäringsen. Transportvägen mellan gruvområdet och E45 korsar dock områden klassade som riksintresse för rennäringsen."

Denna beskrivning blir ju helt felaktig, när produktion pågår i samtliga gruvor.

Vidare skriver Talga;

" Avvägning mellan riksintressen bör ej krävas eftersom påverkan på renskötseln är relativt ringa och vidare kan mildras ytterligare genom relevanta åtgärder.

2022-06-21
YTTRANDE

Om en sådan avvägning ändå görs blir slutsatsen att riksintresset för värdefulla ämnen eller material bör få företräde.”

SNF delar avgjort inte denna inställning.

SNF finner det anmärkningsvärt att (1) Talga inte besvärar sig mer att förstå och respektera av Talma och Gabna framförda synpunkter (2) underlåtit att redovisa den avsedda samlade gruvbrytningen för samebyarna, så att dessa haft ett fullständigt underlag för analysen (3) Saarivuoma sameby över huvud taget inte tycks ha informerats.

Vidare bör Talga respektera samernas som kulturfolk rättigheter enligt FN:s olika deklarationer och Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

Synpunkter för framtiden över handläggningsmodellen

Bolagets ansökan är daterad 2020-05-27, MKB daterad 2020-06-01 och kungörelse skedde 2022-04-20.

Handlingarna som SNF har mottagit omfattar 80 aktbilagor. Under de närmare två åren som har gått mellan ansökan och kungörelse har bolaget fått krav från ett antal myndigheter på att besvara frågor. Dessa krav har i många fall resulterat i kompletterande undersökningar. Efter de svar och kompletteringar som bolaget då har inlämnat, har de ursprungliga handlingarnas aktualitet ständigt förändrats i många avseenden.

Handlingarna måste i vissa fall läsas parallellt för att med säkerhet klarlägga vad som ”gäller”.

Inte ens ansökans beskrivande första del har överensstämmelse med vad det till slut har blivit. Möjligen är det för involverade myndigheter enkelt att följa ändringarna, då dessa sker fortlöpande.

Däremot är det förenat med avsevärda svårigheter att, när som SNF får allt presenterat på en gång, säkerställa att ansökan har uppfattats riktigt.

Därför borde kungörelsen kunna innehålla, i förhållande till ursprungligt inlämnade ansökningshandlingar; **A** Uppdaterad Teknisk beskrivning, **B** uppdaterad MKB och **C** uppdaterad Avfallshanteringsplan jämte övriga för ansökan avgörande handlingar.

Det finns 6 (sex) handlingar (aktbilagor 6, 7, 11, 12, 13 och 14) med engelsk text. SNF anser, att det tydligt direkt på dessa skall framkomma vilka handlingar med svensk text, som är översatta från dessa med engelska text. Detta skulle framledes spara värdefull tid och läsaren skulle inte behöva fundera huruvida det är nödvändigt eller ej att ta del av det engelska innehållet.

Samlad slutsats och yrkande

Det är uppenbart att tillstånd krävs enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för den avsedda samlade verksamheten inom det totala gruvområdet för Nunasvaara S och N samt Niska S och N och av bolaget benämnt som Vittangi grafitprojekt.

Det är varken lämpligt eller möjligt att pröva en ansökan som försöker kringgå detta sakförhållande genom ansökningar i flera steg.

Vidare bör principen FPIC tillämpas vad avser rennäringsen och berörda samebyar.

2022-06-21
YTTRANDE

Ansökan skall därför avvisas och bolaget skall uppmanas återkomma med en samlad ansökan för hela Vittangi grafiprojekt.

Bilaga 1; Vittangi grafitprojekt samt berörda samebyar .1.
Bilaga 2; Second opinion avseende naturvärdesinventeringar .2.

Björn Lundquist

Vice ordförande Naturskyddsföreningen i Norrbotten